

Anna Winiarczyk-Raźniak, Aleksandra Bogucka

Subiektywna ocena atrakcyjności turystycznej stanu Yucatán i miasta Mérida

Received: 30 October

Accepted: 15 December

Otrzymano: 30 października

Zaakceptowano: 15 grudnia

Sugerowana cytacja / suggested citation: Anna Winiarczyk-Raźniak, Aleksandra Bogucka (2023). Subiektywna ocena atrakcyjności turystycznej stanu Yucatán i miasta Mérida, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica* 165–180, DOI 10.24917/20845456.19.11

Streszczenie

Celem badania było określenie atrakcyjności turystycznej stanu Yucatán oraz jego stolicy Méridy na podstawie ogólnodostępnej ankiety pochodzącej z danych Obserwatorium Turystycznego Jukatanu z 2019 roku. Zrealizowano go za pomocą dostępnych danych statystycznych, zawierających informacje o subiektywnych opiniach turystów odwiedzających stan Yucatán. Szczególną uwagę zwrócono na miasto Mérida, które przez większość osób wskazane zostało jako pierwsze, które odwiedzili bądź odwiedzą w czasie swojej podróży. Respondenci ocenili walory turystyczne, komponenty infrastruktury turystycznej oraz miejsca turystyczne, a także wskazali konkretne elementy, które im się najbardziej podobały w stanie Yucatán. Większość ankietowanych spośród osób, które odwiedziły najważniejsze miejsca turystyczne w stanie bądź skorzystały z danej usługi, oceniła je pozytywnie.

Subjective assessment of the tourist attractiveness of the state of Yucatán and the city of Mérida

Abstract

The aim of the study was to examine the tourist attractiveness of the state of Yucatan and its capital Merida, based on a publicly available questionnaire from the 2019 data of the Yucatan Tourism Observatory. It was carried out with the help of available statistical data containing information on the subjective opinions of tourists visiting the state of Yucatán. Particular attention was paid to the city of Merida, which was indicated by most people as the first city they had visited or would visit during their trip. Respondents rated the tourist values, the components of the tourist infrastructure and the tourist sites, and indicated the specific elements they find enjoyable the most in the State of Yucatan. The majority of respondents, of those who had visited the most important tourist sites in the state or used a particular service, rated them positively.

Słowa kluczowe: atrakcyjność turystyczna; Yucatán; Mérida; Meksyk

Keywords: tourist attraction; Yucatan; Merida; Mexico

Wprowadzenie

Obecność oraz jakość walorów turystycznych, czyli charakterystycznych cech przestrzeni geograficznej bądź oryginalnych wyznaczników ludzkiej działalności stanowi o atrakcyjności turystycznej miejscowości. Wyróżnia się walory wypoczynkowe (elementy środowiska przyrodniczego ułatwiające odpoczynek ciała i umysłu), specjalistyczne (konkretne zasoby środowiska naturalnego, które umożliwiają uprawianie turystyki specjalistycznej np. turystyki górskiej) oraz krajoznawcze (m.in. atrakcje kulturowe i przyrodnicze; Rogalewski, 1979). Według B. Pabian jednym z determinantów atrakcyjności regionów turystycznych, jak również ich bogactwem intelektualnym i duchowym są walory kulturowe (Pabian, 2006). Stanowią one wszelkie elementy, które zostały wytworzone przez człowieka oraz są przedmiotem zainteresowań turysty, m.in. dzieła sztuki, wytwory architektoniczne, elementy zachowujące kulturę przodków oraz różnorodne wydarzenia kulturalne, ludowe czy sportowe (Jędrysiak, 2008). Poza walorami turystycznymi, istotnym elementem rozwoju turystyki na wybranym obszarze jest również istnienie odpowiedniego zagospodarowania turystycznego, nazywanego inaczej infrastrukturą turystyczną, czyli działaniem w celu ochrony i przystosowania walorów turystycznych do wymagań ruchu turystycznego. Infrastruktura turystyczna dzieli się na bazę noclegową (obiekty noclegowe), żywieniową (obiekty gastronomiczne), komunikacyjną (elementy umożliwiające dostępność komunikacyjną do określonej destynacji turystycznej) oraz towarzyszącą (m.in. obiekty sportowe i rekreacyjne) (Kurek 2007). Egzemplifikacją regionu spełniającego założenia definicji walorów turystycznych, jak i infrastruktury turystycznej jest meksykański Półwysep Jukatan.

Półwysep Jukatan jest wyjątkowym regionem w Ameryce Środkowej, otoczonym z trzech stron wodami Morza Karaibskiego i Zatoki Meksykańskiej. Wyróżnia się obecnością dziedzictwa prekolumbijskiej cywilizacji Majów oraz atrakcyjnych walorów przyrodniczych (Winiarczyk-Rażniak, 2011, 2018, 2020). Administracyjnie półwysep podzielony jest na trzy stany: Yucatán, Campeche oraz Quintana Roo. Spośród nich najważniejszym oraz najludniejszym stanem jest Yucatán, zaś największym miastem – Mérida, zlokalizowane w jego północnej części (Winiarczyk-Rażniak, 2020). Na obszarze stanu znajdują się liczne obiekty kulturowe pochodzące z okresu cywilizacji Majów, m.in. dawne miasto Chichén Itzá, Uxmal czy Palenque (Szot, 1981). Na wschodnim wybrzeżu półwyspu, w stanie Quintana Roo rozciąga się kurort wypoczynkowy Riviera Maya, który dynamicznie rozwija się od kilku dekad (Castillo-Pavón, Méndez-Ramírez, 2017).

Stolica stanu Yucatán została założona w czasach hiszpańskiej konkwisty na ruinach prekolumbijskiego ośrodka cywilizacji Majów. Miasto szczyci się bogatym dziedzictwem kulturowym, mającym związek zarówno z okresem prekolumbijskim, jak i epoką kolonialną, którego przejawy można dostrzec w architekturze miejskiej, licznych muzeach, pałacach, obiektach świeckich i sakralnych (Rivero Canto, 2014). Mérida, począwszy od czasów konkwisty, stanowi istotny ośrodek gospodarczy, usługowy oraz naukowy. W XVIII w. w okolicach miasta założono plantacje agawy sisal, która stanowiła surowiec do produkcji lin okrętowych oraz rolniczych. W tym okresie miasto przeżywało niezwykły boom gospodarczy, który zakończyło wynalezienie plastiku. Zastąpiono nim sisal, a rozległe

plantacje popadły w ruinę, ze względu na nieopłacalność produkcji tego surowca. Pozostałością po tym etapie historii miasta są reprezentacyjne pałace plantatorów, położone wzdłuż Paseo de Montejo. Współcześnie na terenie miasta zlokalizowanych jest szereg zakładów przemysłowych, instytucji kulturalnych i naukowych, a także usług o zasięgu szerszym, niż samo miasto. Jednakże jedną z najważniejszych jego funkcji w ostatnich latach staje się funkcja ośrodka turystycznego, będącego także bazą wypadową na tereny otaczające Méridę (w stanie Yucatán i nie tylko). Miasto reprezentuje bogatą historię i kulturę Jukatanu, dlatego też stanowi niezwykle ważną destynację turystyczną, która ma znaczący wpływ na rozwój turystyki w całym stanie Yucatán.

Celem opracowania było określenie poziomu subiektywnej oceny atrakcyjności stanu Yucatán oraz miasta Mérida. W badaniach turystycznych do tego typu analiz wykorzystywane są różnorodne narzędzia. Jednym z nich jest badanie satysfakcji turystów za pomocą badań behawioralnych, w oparciu o przygotowaną wcześniej ankietę (Kruczek, 2011). Poziom zadowolenia z odwiedzanych miejsc wskazuje z jednej strony na poziom atrakcyjności miejsc oraz usług (Gotowski, Parzych, 2017; Kurek, 2007), z drugiej strony wpływa bezpośrednio także na jakość życia osób odwiedzających (Stasiak, 2022; Kruger, 2012; Winiarczyk-Rażniak, Raźniak, 2010). Zgodnie z podejściem prezentowanym przez Neal, Sirgy i Uysal (1999, 2007), na całościowe odczucie satysfakcji z życia wpływają jego poszczególne komponenty. A do takich elementów zaliczyć można również satysfakcję ze sposobu spędzania wolnego czasu, czyli w tym także aktywność turystyczną.

Badanie przeprowadzono na podstawie ogólnodostępnych danych ankietowych mieszczących się w źródłach internetowych (Observatorio Turístico de Yucatán). Kwestionariusz składał się z 62 pytań i obejmował cztery części: wstęp, metryczkę osób badanych, pytania merytoryczne oraz uwagi nawiązujące do ankiety. Do analizy na potrzeby niniejszego opracowania wybrano 19 pytań z odpowiedziami, związanych z subiektywną oceną różnych aspektów turystyki na badanym obszarze. Badania ankietowe, które posłużyły do analizy, zostały przeprowadzone w 2019 roku w okresie od 1 lipca do 31 grudnia przez Obserwatorium Turystyczne Jukatanu (Observatorio Turístico de Yucatán).

Struktury respondentów oraz użytkowanie przez nich infrastruktury turystycznej

Badanie przeprowadzono na dużej próbie 2234 respondentów, z czego nieznaną większość stanowili mężczyźni – 53%. Badania kwestionariuszowe zostały wykonane w kilku miejscach na terenie stanu Yucatán. Według danych zestawionych w Tabeli 1, największą ilość wywiadów przeprowadzono w Méridzie, w znajdującym się w mieście porcie lotniczym (Terminal 1), a także na terenie strefy archeologicznej Chichén Itzá. Pozostałe miejsca, w jakich wykonano badania to: centralny dworzec autobusowy, inna część stolicy stanu, port lotniczy (Terminal 2), a także w Valladolid, Izamal i Progreso. Udział przebadanych osób w wymienionych miejscach był wyraźnie niższy od udziału respondentów poddanych badaniu w stolicy stanu.

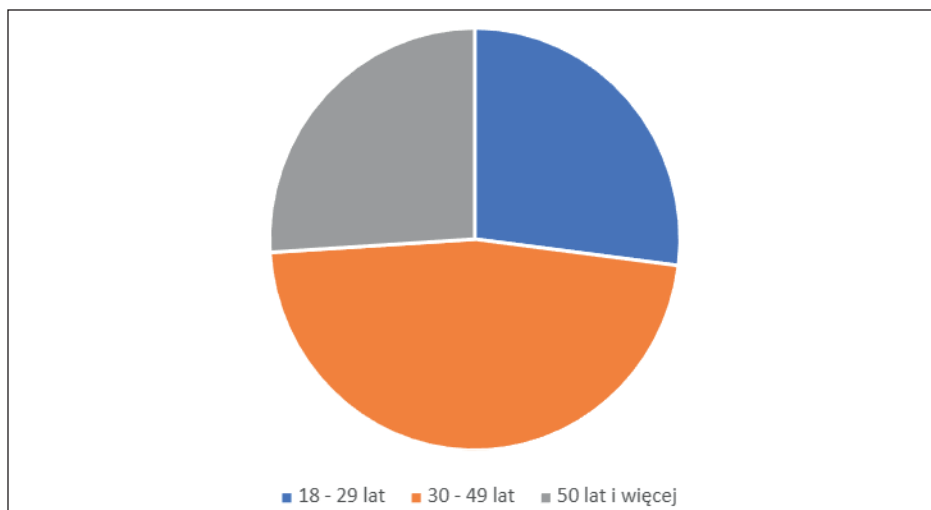
Kwestią godną uwagi jest fakt, iż najwięcej odpowiedzi na pytania ankietowe uzyskano w Méridzie (68,2% wszystkich respondentów). Udział respondentów w badaniu w Chichén Itzá był również wysoki, ze względu na renomę miejsca jako jednego z siedmiu cudów świata starożytnego, co wiąże się ze stałym wzmożonym ruchem turystycznym.

Tab. 1. Udział respondentów w badaniu w poszczególnych miejscach w stanie Yucatán (w %)

Miejsce badania kwestionariuszowego	Udział respondentów (%)
Mérida 1	25,6
port lotniczy w Méridzie – terminal 1	22,4
Chichén Itzá	18,9
centralny dworzec autobusowy w Méridzie 1	6,5
Mérida 2	6,5
port lotniczy w Méridzie – terminal 2	5,4
Valladolid	4,5
Izamal	4,5
Progreso	3,4
centralny dworzec autobusowy w Méridzie 2	2,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

Respondenci w przedziale wieku od 30. do 49. roku życia stanowili największą grupę ankietowanych (47%), co ilustruje rycina 1. Natomiast odsetek osób młodszych (18 – 29 lat) i starszych (50 lat i więcej) był niższy oraz miał porównywalne wartości procentowe – niecałe 30% respondentów w obu przypadkach. Można przypuszczać, iż respondenci w obu grupach wieku prawdopodobnie nie mieli takich możliwości podróży, jak osoby w przedziale wieku 30 – 49 lat.

Ryc. 1. Struktura wieku respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

Analiza miejsca pochodzenia respondentów wskazuje, iż zdecydowana większość badanych osób (79,1%) była mieszkańcami Meksyku (Tab. 2). Można zatem przypuszczać, że Meksykanie są świadomi wyjątkowości oraz atrakcyjności swojej ojczyzny, co sprawia, że chętnie podejmują aktywności turystyczne w swoim kraju. Mniejszą grupę respondentów stanowili turyści z pozostałych części świata, takich jak Europa czy Ameryka – łączny odsetek wynosił tylko 21%.

Tab. 2. Pochodzenie respondentów (w %)

Obszar pochodzenia	Udział respondentów (%)
Meksyk	79,1
Europa	7,3
Ameryka Północna	6,4
Ameryka Południowa	4,3
Ameryka Środkowa	1,3
Azja	0,3
pozostała część świata	1,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

W tabeli 3 przedstawiono łączną ilość nocy, jaką spędziły badane osoby w stanie Yucatán. Najwięcej respondentów – ponad 40% spędziło 5 nocy lub więcej, a nieznacznie mniej turystów spędziło od 2 do 4 nocy. Prawdopodobnie było to spowodowane tym, że większość badanych osób przyjechała w celach turystycznych, toteż poświęciła więcej dni na zwiedzenie stanu Yucatán. Warto zaznaczyć, iż wśród respondentów byli również tacy, którzy spędzili więcej niż 14 dni w stanie, co nie zostało przedstawione w tabeli, ze względu na ich niewielki udział. Niecałe 13% respondentów skorzystało z jednego noclegu w stanie, co może świadczyć o tym, że pobyt w stanie Yucatán nie był celem, a jedynie tranzytem. Istniały również takie osoby, które do czasu udziału w badaniu nie spędziły ani jednej nocy na badanym obszarze (5,42%). Rzeczą możliwą do przyjęcia jest domniemanie, iż były to osoby, które miały zaplanowany nocleg w stanie Yucatán, jednakże w chwili badania jeszcze z niego nie skorzystały. Prawdopodobnie część turystów nie planowała noclegu w stanie, gdyż w momencie wypełniania ankiety czekała na kolejne połączenie lotnicze lub autobusowe do innego regionu.

Reasumując, większość przebadanych turystów zdecydowała się na dłuższy pobyt w stanie Yucatán. Natomiast niewielki udział turystów, których wizyta w stanie była krótka mogła mieć podłoże inne niż chęć poznania stanu. Zaistniałe zjawisko pozwala stwierdzić, iż stan Yucatán jest wyjątkową przestrzenią pozwalającą na realizację prywatnych planów podróżniczych. Jednakże biorąc pod uwagę wielkość powierzchni całego kraju oraz odległości pomiędzy różnymi miejscami, podróże wymagają przeznaczenia znacznych zasobów pieniężnych oraz dużej ilości wolnego czasu, toteż nie każdy decyduje się na długi pobyt w stanie.

Tab. 3. Ilość nocy spędzonych przez turystów w stanie Yucatán (w %)

Ilość nocy spędzonych w stanie Yucatán	Udział respondentów (%)
0 nocy	5,4
1 noc	12,5
2 – 4 noce	40,6
5 nocy lub więcej	41,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

Kolejne pytanie w kwestionariuszu dotyczyło ilości restauracji, w których turyści spożywali posiłki na terenie stanu Yucatán. Wyniki badania zostały zebrane w tabeli 4. Największa ilość respondentów w celach konsumpcyjnych odwiedziła od 2 do 4 restauracji – ta grupa stanowiła nieco ponad 40% ogółu badanych osób. Inna stosunkowo duża grupa osób konsumowała posiłki w 5 restauracjach lub więcej (niemal 30% ankietowanych). Wszakże turyści uczestniczący w wycieczce objazdowej na terenie stanu mogli spożywać posiłki w wielu różnych lokalach gastronomicznych. Od odpowiedzi na pytanie uchyliło się ponad 15% badanych, co mogło być spowodowane brakiem wiedzy czy definicja restauracji obejmuje także lokalne bary, food trucki czy przydrożne karczmy. Odsetek respondentów, którzy spożywali posiłki w jednej restauracji wynosił niemalże 14%. Udział podróżujących, którzy odpowiedzieli, że nie jedli dotychczas w żadnej restauracji wynosił niewiele ponad 1%.

Tab. 4. Liczba restauracji, w których respondenci jedli posiłki w stanie Yucatán (w %)

Ilość restauracji w stanie Yucatán	Udział respondentów (%)
0 restauracji	1,2
1 restauracja	13,7
2 – 4 restauracje	40,8
5 restauracji lub więcej	28,9
brak odpowiedzi	15,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

W badaniu kwestionariuszowym respondenci zostali również zapytani o to, czy odwiedzili stan Yucatán po raz pierwszy. Większość (ponad połowa badanych) odpowiedziała, iż wcześniej odwiedzili stan co najmniej raz. Pozostali byli po raz pierwszy na badanym obszarze. Niewątpliwie, na terenie stanu Yucatán zlokalizowanych jest wiele istotnych atrakcji turystycznych, które przyciągają nie tylko nowych podróżnych, ale również tych, którzy wcześniej złożyli tam swoją wizytę. Determinantami, które sprawiają, że podróżni decydują się na odwiedzenie stanu pierwszy raz lub ponownie, jest obecność ogromnej ilości atrakcji turystycznych, zarówno kulturowych, jak i przyrodniczych a także odpowiednia promocja regionu.

W ankiecie zbadano liczbę przyjazdów respondentów do stanu Yucatán. Prawie połowa ankietowanych (1084 osób) nie odpowiedziała na pytanie dotyczące ilości przyjazdów, natomiast 557 osób badanych odwiedziło stan od 3 do 10 razy. Z kolei 262 osób odpowiedziało, że tylko raz odwiedziło to miejsce, a 197 osób – 2 razy. Jedynie trzy badane osoby nie były wcześniej w stanie Yucatán. Jednakże 131

badanych respondentów odwiedziło stan 11 razy i więcej. Największą grupę odwiedzających stanowiły osoby, które odwiedziły stan od 3 do 10 razy.

Tab. 5. Ilość przyjazdów badanych do stanu Yucatán (w %)

Ilość przyjazdów do stanu Yucatán	Udział respondentów (%)
0 razy	0,0
1 raz	12,0
2 razy	9,0
3 – 10 razy	25,0
11 razy i więcej	6,0
brak odpowiedzi	48,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

Subiektywna ocena wybranych walorów turystycznych w stanie Yucatán

W badaniu ankietowym respondenci zostali poproszeni o ocenę w skali od 1 (obiekt/usługa niesatysfakcjonujący/a) do 5 (obiekt/usługa bardzo satysfakcjonujący/a) kilku walorów turystycznych, a dokładniej kulturowych w stanie Yucatán: dwie strefy archeologiczne – Chichén Itzá i Uxmal, wydarzenia kulturalne, w jakich wzięli udział oraz muzea, jakie zostały przez nich odwiedzone.

Pierwszym walorem turystycznym (kulturowym), który został poddany ocenie przez respondentów była strefa archeologiczna Chichén Itzá. Na terenie dawnego ośrodka cywilizacji Majów znajduje się jeden z najważniejszych obiektów o nazwie El Castillo, czyli Zamek. Na szczycie ułożona jest świątynia, natomiast z każdej z czterech stron budowli znajdują się rzędy schodów. Innym ważnym obiektem jest obserwatorium astronomiczne El Caracol, czyli Ślimak. Ponadto na obszarze strefy znajduje się największe w całej Mezoameryce boisko do rytualnej gry w piłkę tzw. juego de pelota, która została zapożyczona przez Majów od Olmeków. Stanowiła wówczas istotną część życia społecznego i religijnego. Dzięki zachowanym malowidłom znane są zasady oraz sposób rozgrywek. Gra polegała na odbijaniu ciężkiej piłki z kauczuku przy pomocy osłoniętego brzucha lub biodra przez zawodników dwóch przeciwnych zespołów. Celem gry była obrona kamiennych pierścieni wbudowanych w ścianie (Olko 2010). W Chichén Itzá znajdują się także dwie wapienne studnie krasowe tzw. *cenotes*, które są popularne na Jukatanie. W czasach prekolumbijskich składano w nich ofiary ludzkie, ale również dostarczały wodę mieszkańcom i służyły jako zbiorniki do nawadniania gleb pod uprawę ziemi (Cano 2002).

Uxmal to druga strefa archeologiczna w mieście Santa Elena, która została oceniona przez ankietowanych. W czasach świetności cywilizacji Majów na jej terenie powstało wiele budowli, takich jak: Wielka Piramida, Piramida Czarownika, Pałac Gubernatora i Dziedziniec Mniszek (Olko 2010). Obiekty reprezentują architektoniczny styl Puuc, który charakteryzuje się m.in. efektem „mozaiki”, który widoczny jest w budowie Pałacu Gubernatora, który stanowi najbardziej okazały budynek w mieście (Olko, Żrałka 2008).

Wśród wydarzeń kulturalnych odbywających się w okresie czasu 2010 – 2019 w stanie Yucatán można wymienić m.in. jukatański festiwal *Vaquería Yucateca*, który odbywa się raz w tygodniu w mieście Mérida (<http://isla.merida.gob.mx/serviciosinternet/VisitMeridaMX/archivos/15675321676193.pdf>). W trakcie eventu grana jest muzyka na żywo w wykonaniu Orkiestry Jaranery oraz mają miejsce występy taneczne o nazwie *jarana* (<https://conexstur.com/en/event/free-access-cultural-events-in-merida/>). Tancerze mają zwyczaj recytacji rymowanych zwrotek *bombas* o charakterze żartobliwym (<https://yucatanoday.com/yucatecan-traditions-vaquer-and-jarana/?lang=en>). Inną imprezą o charakterze kulturalnym odbywającą się w stanie Yucatán jest *Hanal Pixán* (język maya „pokarm dusz”). Każdego roku w dniach od 31 października do 2 listopada wspólczesne społeczności Majów celebrują święto zmarłych. Członkowie społeczności Majów wierzą, że w tym czasie bliscy zmarli „otrzymują pozwolenie” na odwiedzenie ich. Obchody mające na celu upamiętnienie wszystkich nieżyjących przyjaciół oraz krewnych są bardzo zbliżone do tych, które odbywają się w pozostałej części Meksyku (https://www.yucatan.gob.mx/?p=hanal_pixan).

Ostatnimi obiektami jakie zostały ocenione przez respondentów były muzea w stanie Yucatán. Jednym z wielu muzeów istniejących w przedziale czasowym 2010 – 2019, które reprezentują dorobek kulturowy jest Wielkie Muzeum Świata Majów (El Gran Museo del Mundo Maya). W jego zasobach znajduje się ponad 1100 przedmiotów, które są związane z cywilizacją Majów i ich życiem codziennym oraz rytualnym, a także z epoką kolonialną (Synowiec, Klemczak, Siewak – Sojka 2018). Innym muzeum znajdującym się w Méridzie jest Regionalne Muzeum Antropologii Jukatenu, które od lat 60. ubiegłego wieku mieści się w reprezentacyjnym budynku *Palacio Cantón* (<https://www.inah.gob.mx/red-de-museos/306-museo-regional-de-antropologia-de-yucatan-palacio-canton>). Poza znajdującą się tam ekspozycją poświęconą historii i kulturze cywilizacji Majów, można wziąć udział w konferencjach naukowych oraz rozmaitych warsztatach edukacyjno-kulturowych. Natomiast w części podziemnej funkcjonuje Muzeum Antropologii i Historii (*Museo de Antropología e Historia*) (<https://www.inah.gob.mx/red-de-museos/306-museo-regional-de-antropologia-de-yucatan-palacio-canton>). Wystawy oferują zapoznanie się z figurkami oraz artefaktami pochodzącymi ze Świętej Cenoty (*Cenote Sagrado*) z Chichén Itzá (Synowiec, Klemczak, Siewak – Sojka 2018). Poza Méridą również istnieje wiele muzeów, takie jak Muzeum Ludu Majów w strefie archeologicznej Dzibilchaltún (<https://www.inah.gob.mx/zonas/150-museo-del-pueblo-maya-de-dzibilchaltun>). Na terenie Chichén Itzá znajduje się niewielkie muzeum oraz w strefie archeologicznej Uxmal istnieje muzeum w budynku o nazwie Uxmal Unidad (Pytel – Skiba 2017).

Na rycinie 2 przedstawiono oceny wydarzeń kulturowych, stref archeologicznych Uxmal oraz Chichén Itzá, a także muzeów ogółem. Jednym z badanych elementów były wydarzenia kulturalne w stanie Yucatán. Większość osób ankietowanych (54%) nie brała udziału w tego typu aktywnościach. Respondenci, którzy brali udział w tych eventach, ocenili je bardzo wysoko: 76,6% na poziomie 5 – bardzo satysfakcjonujące. O wiele mniejsza ilość osób (18%) oceniła wydarzenia jako – 4. Z kolei znikoma ilość uczestników wydarzeń oceniła jako 2 oraz jako 1 (poniżej 2% respondentów biorących w nich udział). Wydarzenia kulturalne w stanie Yucatán są niewątpliwie czynnikiem, jaki podnosi atrakcyjność regionu, o czym świadczy

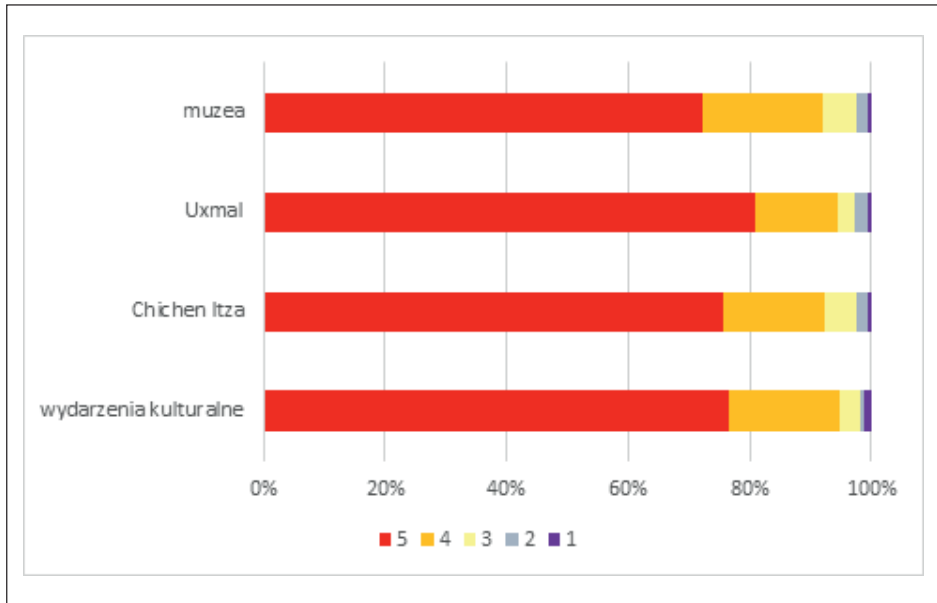

najwyższa ocena dokonana przez większość osób (prawie połowę badanych), która w nich uczestniczyła. Jedynie niewielki odsetek turystów ocenił je neutralnie bądź negatywnie, co nie ma większego znaczenia w stosunku do ilości pozostałych osób.

Kolejnym aspektem poddanym ocenie przez uczestników badania była strefa archeologiczna Uxmal, czyli dawne miasto – państwo dawnej cywilizacji Majów. To miejsce odwiedziło ok. 20% respondentów. Ale oceny respondentów, którzy odwiedzili to miejsce, były bardzo wysokie: 80,9% oceniło je na poziomie 5, a 13,5% na poziomie 4. Z kolei niewielka ilość odwiedzających (2,7%) oceniła Uxmal w sposób neutralny (3) lub jako niesatysfakcjonująco – 2 i 1 (również 2,7%). Wyniki analizy wskazują na niski poziom zainteresowania dawnym miastem Majów. Jednakże osoby, które odwiedziły Uxmal, oceniły je bardzo wysoko. Wysoki odsetek osób, które nie odwiedziły tego miejsca, w połączeniu z wysoką satysfakcją z odwiedzin prowadzi do wniosku, że miasto Uxmal powinno być bardziej promowane wśród turystów.

Respondenci dokonali również oceny największego zabytku i najbardziej znanej atrakcji kulturowej stanu Yucatán – Chichén Itzá. Ponad połowa (56%) badanych osób nie odwiedziła tego prekolumbijskiego miasta Majów. Natomiast większość podróżnych, która do tej pory zwiedziła strefę archeologiczną oceniła ją jako 5, czyli bardzo satysfakcjonującą (75,5%), a 16,9% turystów na poziomie 4. Zatem ponad 90% respondentów, którzy odwiedzili Chichén Itzá, dokonało pozytywnej oceny. W następnej kolejności – 5,2% turystów oceniło dawne miasto Majów na poziomie 3, a 2,4% ankietowanych – jako 1 lub 2, czyli byli nieusatysfakcjonowani wizytą w tym miejscu. Bezspornie Chichén Itzá jest atrakcją kulturową, która jest znana na całym świecie i przyciąga rzesze turystów. Bardzo często jest nawet głównym lub jedynym powodem złożenia wizyty w stanie Yucatán przez turystów (np. wypoczywających w hotelach na wybrzeżu Quintana Roo). Ponadto atrakcja generuje większy ruch turystyczny na Półwyspie Jukatan. Mimo to ponad połowa ankietowanych w ogóle nie odwiedziła tego miejsca. Większość respondentów, która odwiedziła jeden z siedmiu cudów świata starożytnego, oceniła obiekt pozytywnie, a ich opinia może zachęcić w przyszłości innych turystów do przyjazdu w to miejsce.

Ostatnim walorem turystycznym wziętym pod uwagę w niniejszym opracowaniu były muzea. Więcej niż połowa, czyli 64% uczestników badania nie odwiedziło żadnego muzeum w czasie swojego pobytu w stanie Yucatán. Największa grupa osób, która odwiedziła przynajmniej jedno muzeum oceniła je jako bardzo satysfakcjonujące (72,1%). Z kolei 20% turystów (którzy zwiedzali muzea w stanie Yucatán) przyznało im ocenę 4. Zaś najslabiej oceniła je najmniejsza ilość odwiedzających: 2,3% – na poziomie 1 lub 2. Zastanawiający jest fakt, iż ogromna ilość turystów, która przyjechała do stanu, w ogóle nie odwiedziła żadnego muzeum podczas swojego pobytu, mimo że większość osób była już kilkakrotnie w badanym regionie, w którym zlokalizowanych jest wiele obiektów muzealnych.

Ryc. 2. Subiektywna ocena wybranych walorów turystycznych (kulturowych) od 1 (niesatysfakcjonujące) do 5 (bardzo satysfakcjonujące) przez respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

Subiektywna ocena wybranych komponentów infrastruktury turystycznej w stanie Yucatán

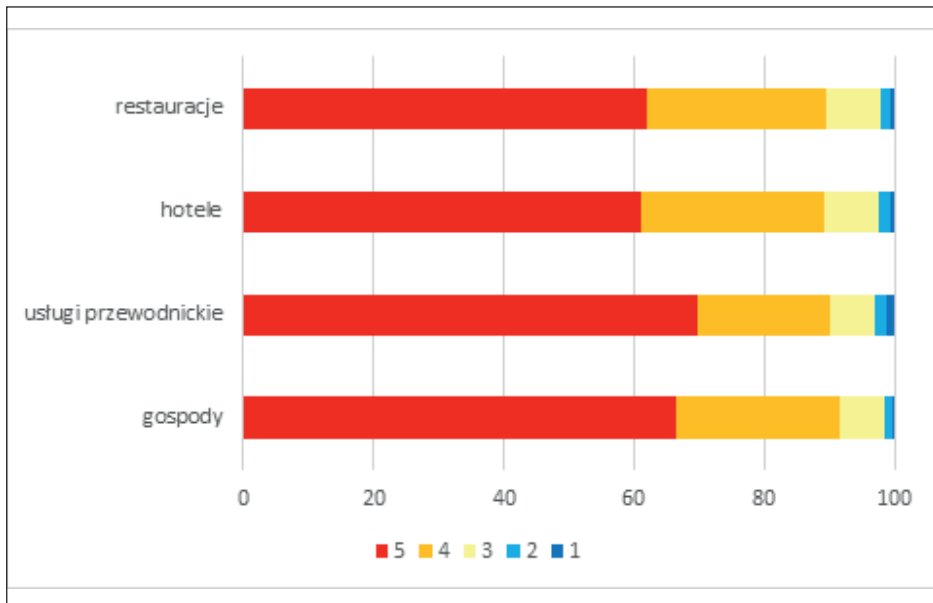
W badaniu ankietowym respondenci zostali poproszeni o ocenę od 1 (obiekt/usługa niesatysfakcjonujący/a) do 5 (obiekt/usługa bardzo satysfakcjonujący/a) kilku elementów infrastruktury turystycznej w stanie Yucatán, które zostały przez nich odwiedzone. Wśród nich znalazły się: gospody, usługi przewodnickie, hotele i restauracje.

Na rycinie 3 przedstawiona została satysfakcja turystów z odwiedzonych restauracji, hoteli, gospód czy ze skorzystania z usług przewodnickich. Jednym z wymienionych komponentów wziętych pod uwagę w badaniu są restauracje w stanie Yucatán. Zdecydowana większość respondentów, spośród tych, którzy skorzystali z tych usług, była bardzo usatysfakcjonowana (62%). Mniejsza część osób (27,4%) również dokonała pozytywnej, chociaż nieco niższej oceny restauracji (na poziomie 4). Obiekty gastronomiczne zostały ocenione neutralnie przez nieco ponad 8% osób. Niewielki odsetek – ponad 2% ankietowanych negatywnie oceniło odwiedzone restauracje. Badanie polegało na ogólnej ocenie restauracji w stanie Yucatán, więc można stwierdzić, iż turyści ocenili zarówno miejsce, obsługę jak i posiłki, które mieli okazję zjeść niezależnie od rodzaju kuchni. Z odpowiedzi wynika, że większość respondentów była zadowolona z restauracji (prawie 90% ocen pozytywnych), co jest optymistycznym wyznacznikiem bazy gastronomicznej stanu Yucatán i korzystnie wpływa na markę regionu.

Turyści biorący udział w ankiecie zostali poproszeni także o ocenę hotelu, w którym nocowali podczas swojego pobytu w stanie Yucatán. Z poniższej ryciny (Ryc. 3) wynika, że większość badanych, spośród tych, którzy korzystali z usług hotelowych w stanie Yucatán, oceniła hotel jako bardzo satysfakcjonujący (ponad 61%), a ocenę niższą (4) wśród nich oddało prawie 28% osób. Łącznie prawie 90% osób odpowiadających było zadowolonych ze swojego miejsca zakwaterowania w czasie pobytu w stanie Yucatán. Niewielka część odwiedzających oceniła swój obiekt noclegowy neutralnie oceniając jako 3 (8,5%) lub negatywnie (2 i 1 – w sumie 2,3% respondentów, korzystających z noclegów). Hotele w stanie Yucatán, w których turyści nocowali, zostały ocenione pozytywnie przez większość podróżujących. Jednak dosyć duża grupa turystów (ok. 1/3 respondentów) nie korzystała z tego typu zakwaterowania, co może świadczyć o korzystaniu noclegu u znajomych, rodziny bądź w innych, tańszych obiektach noclegowych niezakwalifikowanych do pojęcia hotelu. Z kolei niewielka część osób źle lub neutralnie oceniła hotele, w których nocowała, co również nie ma większego znaczenia przy takiej ilości osób, dla których hotel spełniał oczekiwania.

W badaniu poproszono respondentów o ocenę usług przewodnickich. Ponad połowa (68%) badanych osób odpowiedziała, że w czasie wyjazdu nie korzystała w ogóle z wspomnianych usług. Toteż można przypuszczać, że ta część turystów podróżowała samodzielnie bądź z pomocą znajomych lub rodziny, którzy znają region. Mogły być to także osoby, które nie przyjechały w celach turystycznych do stanu Yucatán. Spośród tych, którzy skorzystali z tych usług, prawie 70% oceniło je jako bardzo satysfakcjonujące, a 20,3% osób oceniło je również pozytywnie – 4. Niewielki udział ankietowanych, czyli 7% oceniło usługi przewodnickie jako 3 – średnio satysfakcjonujące. Najmniejszą część osób stanowili respondenci, których oczekiwania w tym zakresie nie zostały spełnione: 2,9% odpowiadających przyznało im ocenę 2 lub 1. Podsumowując, usługi przewodnickie w stanie Yucatán spełniły oczekiwania większości badanych turystów, pomimo ich niewielkiej ilości, która z nich skorzystała. Jedynie nieznaczna część odwiedzających nie była zadowolona z przewodników. Badania wykazują, że usługi przewodnickie nie były dość powszechne wśród odwiedzających w badanym okresie czasu.

W Meksyku gospody (jęz. hiszp. *paradores turísticos*) są odpowiednikami specyficznych hosteli – oznaczają niewielkie obiekty noclegowe położone z dala od miast, w których podróżni mogą spędzić noc, zjeść i spotkać się z gospodarzami, a więc zachodzi swoiste spotkanie kultur (Mikos v. Rohrscheidt 2008). Z tego typu usług skorzystało 66,4% respondentów. Turyści, którzy ocenili je jako 1 oraz 2 stanowili bardzo małą część wszystkich respondentów (1,6%). Z kolei prawie 7% osób oceniło je neutralnie oceną 3, a 25% odwiedzających jako 4. Jednak największa grupa – 66,4% ankietowanych, która kiedykolwiek odwiedziła dowolną gospodę oceniła jako 5, czyli bardzo satysfakcjonująca. Konkludując, większości turystów podobały się gospody w stanie Yucatán, czego potwierdzeniem jest ilość pozytywnych ocen – w sumie ich udział wynosił ponad 91%.

Ryc. 3. Subiektywna ocena wybranych komponentów infrastruktury turystycznej od 1 (niesatysfakcjonujące) do 5 (bardzo satysfakcjonujące) przez respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

Subiektywna ocena wybranych miejscowości / atrakcji turystycznych w stanie Yucatán

W ankiecie poproszono respondentów o wskazanie miejsca w stanie Yucatán, które odwiedzili bądź w przyszłości odwiedzą jako pierwsze. Wyniki badania zostały przedstawione w tabeli 5. Wskazaniem, które uzyskało największą ilość odpowiedzi było miasto Mérida (70,50%). Natomiast na niższym miejscu pod względem liczby wskazań znalazły się miejsca: Valladolid i Chichén Itzá, które zostały wybrane przez podobną ilość odpowiadających – po 10%. Miasto portowe Progreso otrzymało niemal 3% odpowiedzi, a strefa archeologiczna Uxmal niecały 1%. Pozostałe miejsca, takie jak: Las Coloradas, Homun, Izamal, Celestún i inne zostały wybrane łącznie przez niemalże 7% respondentów.

Biorąc pod uwagę niebywałą atrakcję Półwyspu Jukatan oraz stanu Yucatán, jaką jest Chichén Itzá, a także inne walory przyrodnicze bądź kulturowe regionu, miasto Mérida zostało wytypowane jako pierwsze wskazanie miejsca, które turyści odwiedzili bądź odwiedzą. Przywołany fakt, wynikający z badania ankietowego, świadczy o fenomenie i wyjątkowości stolicy stanu Yucatán. Zaskakujący wynik wskazuje na ogromny potencjał miasta jako destynacji turystycznej oraz odpowiednie właściwości recepcyjne dla podróżnych. Z kolei chęci i motywacje odwiedzenia pozostałych wymienionych w ankiecie miejsc jako pierwszych są wyraźnie mniejsze.

Tab. 5. Miejsca turystyczne w stanie Yucatán, które respondenci odwiedzili lub odwiedzą (I wskazanie; w %)

Miejsce turystyczne w stanie Yucatán	Udział respondentów (%)
Mérida	70,5
Valladolid	9,8
Chichén Itzá	9,5
Progreso	2,6
Uxmal	0,9
pozostałe (m.in. Las Coloradas, Izamal, Celestun, Homun, Tizimin)	6,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

W poniższej tabeli (6) przedstawiono odsetek wyboru miejsc w stanie Yucatán, które respondenci odwiedzili lub odwiedzą w przyszłości jako drugie, pomijając Méridę, która była wzięta pod uwagę we wcześniejszym pytaniu kwestionariuszowym. Najwięcej odpowiedzi (34,57%) otrzymało miasto Valladolid, a Chichén Itzá prawie o 10 punktów procentowych mniej. Można zauważyć, że podobna ilość respondentów wybrała zarówno Progreso (22,96%), jak i jeden z siedmiu cudów świata starożytnego (23,95%) jako drugie wskazanie. Wśród badanych osób, miasto świadczące o dawnej potędze Majów nie cieszyło się dużą sławą. Może to być związane z tym, że część turystów dotychczas odwiedziła to miejsce podczas poprzednich podróży na Yucatan. Z kolei strefa archeologiczna Uxmal została wybrana przez ponad 6% ogółu uczestników badania. Natomiast pozostałe, niewymienione w ankiecie miejsca zostały wskazane przez ponad 12% respondentów.

W drugim wskazaniu odwiedzin miejsc w stanie Yucatán miasto Valladolid cieszyło się dość dużą popularnością wśród badanych turystów. Może być to efekt skutecznego wypromowania miejscowości, która przyciąga wielu podróżnych, a także dostatecznie bliska lokalizacja (160 km od Méridy).

Tab. 6. Miejsca turystyczne w stanie Yucatán, które respondenci odwiedzili lub odwiedzą (II wskazanie; w %)

Miejsce turystyczne w stanie Yucatán	Udział respondentów (%)
Valladolid	34,6
Chichén Itzá	24,0
Progreso	23,0
Uxmal	6,3
pozostałe	12,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

Ostatnim zagadnieniem z ankiety, jakie zostało poddane analizie, były wybrane komponenty atrakcyjności turystycznej w stanie Yucatán, które najbardziej podobały się uczestnikom badania. W tabeli (Tab. 87) zostały wydzielone części składowe takie jak: rozrywka; ludzie, których respondenci spotkali w czasie swojego pobytu w stanie Yucatán; gastronomia; walory kulturowe; walory przyrodnicze; stosunek usługi do ceny; bezpieczeństwo; usługi turystyczne; pozostałe komponenty oraz osoby, które nie udzieliły żadnej odpowiedzi.

Wśród komponentów, które najbardziej podobały się respondentom w stanie Yucatán znalazły się: walory przyrodnicze (31,74%), walory kulturowe (22,52%), bezpieczeństwo (17,64%) oraz gastronomia (15,62%). Pozostałe walory z mniejszą ilością wybranych odpowiedzi to: ludzie, których spotkali (6,27%), usługi turystyczne (1,97%), rozrywka (1,43%), stosunek jakości usługi do ceny (1,25%) oraz pozostałe komponenty (0,94%). Na pytanie nie odpowiedziało 0,63% osób badanych.

Badania wykazują ogromną różnorodność preferencji i upodobań respondentów dotyczących wybranych komponentów w stanie Yucatán. Największa grupa osób była tą, której przypadły do gustu walory przyrodnicze i stanowiła prawie 32% ogółu ankietowanych osób. Niewiele mniej ankietowanych wybrało walory kulturowe jako atrakcyjny element regionu. Bezpieczeństwo było trzecią przesłanką pod względem ilości odpowiedzi, dzięki której turyści byli zadowoleni. Niewiele mniej osób wybrało gastronomię jako czynnik satysfakcji z wizyty w omawianym stanie. Bardzo mała część respondentów dokonała wyboru pozostałych elementów atrakcyjności stanu Yucatán, która stanowiła łącznie 12,49% osób biorących udział w ankiecie.

Tab. 7. Wybrane czynniki, które najbardziej podobały się respondentom w stanie Yucatán (w %)

Czynnik	Udział respondentów (%)
atrakcje przyrodnicze	31,7
atrakcje kulturowe	22,5
bezpieczeństwo	17,6
gastronomia	15,6
ludzie, których respondenci spotkali	6,3
usługi turystyczne	2,0
rozrywka	1,4
stosunek jakości usługi do ceny	1,3
pozostałe elementy	0,9
brak odpowiedzi	0,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych Observatorio Turístico de Yucatán.

Podsumowanie

Podsumowując powyższą analizę, opierającą się na zebranych danych ankietowych, przeprowadzonych w poszczególnych miejscach stanu Yucatán można stwierdzić, że region jest atrakcyjną destynacją turystyczną wśród wielu podróżnych, a zwłaszcza wśród turystów pochodzących z Meksyku. Respondenci ocenili wybrane walory turystyczne: wydarzenia kulturalne, strefy archeologiczne Uxmal oraz Chichén Itzá, a także muzea. Większość badanych nie wzięła udziału w eventach kulturalnych ani nie odwiedziła wymienionych obiektów. Większość osób, które odwiedziły atrakcje kulturowe i uczestniczyły w wydarzeniach kulturalnych oceniło je pozytywnie. Ankietowani poddali ocenie także poszczególne komponenty infrastruktury turystycznej tj. hotele, restauracje, gospody oraz usługi przewodnickie. Niewiele osób skorzystało z usług przewodnickich ani gospód, więc

ocena podróźnych, którzy z nich skorzystali nie odzwierciedla zjawiska w pełni. Natomiast większość osób skorzystała z bazy gastronomicznej i hotelowej, a wyniki ocen są pozytywne. Ponadto badani zostali poproszeni o wybranie czynników, które najbardziej im się podobały w stanie Yucatán. Badania wykazały, iż elementami, które w najwyższym stopniu usatysfakcjonowały turystów to: atrakcje przyrodnicze i kulturowe, poczucie bezpieczeństwa oraz gastronomia.

Niepodważalnie miasto Mérida wybitnie wyróżnia się na tle pozostałych miejsc w stanie, co przedstawia badanie obrazujące chęci i deklaracje odwiedzin bądź złożoną wizytę w tym mieście. Innym pozytywnym zjawiskiem jest fakt, iż do stanu Yucatán przybyła większość turystów, którzy już wcześniej złożyli swoją wizytę na badanym obszarze.

Badanie ankietowe, które zostało przeprowadzone wśród turystów, jest niezwykle wyjątkowym źródłem wiedzy na temat turystów, którzy odwiedzili stan Yucatán. Widoczne są preferencje osób i ich opinie odnośnie różnorodnych obiektów turystycznych. Podróźni są klientami, ale przede wszystkim gośćmi obszaru recepcyjnego, dlatego dla gospodarzy powinni być najważniejszym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji związanych z sektorem usług turystycznych. Analiza ankiety umożliwia poznanie turystów oraz ich wymagań, co jest pomocne przy tworzeniu i doskonaleniu podaży turystycznej.

Literatura

- Cano., O. (2002). Chichén Itzá, Yucatán. *Guía de Viajeros. Arqueología Mexicana*, s. 79 – 87.
<https://docplayer.es/6367644-Chichen-itza-yucatan-olga-cano.html> [dostęp: 19.01.2024 r.]
- Castillo Pavón O., Méndez-Ramírez J.J. (2017), Los desarrollos turísticos y sus efectos medioambientales en la Riviera Maya, 1980 – 2015, *Quivera Revista de Estudios Territoriales, Universidad Autónoma del Estado de México*, s. 101 – 118.
- Gotowski R., Parzych K. (2016). Tourist attractiveness of Venice in Žnin district. *Journal of Education, Health and Sport*. 6(10), 714–720. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.225143>
- Jędrzyak T., 2008, *Turystyka Kulturowa*, PWE, Warszawa
- Klemczak, I., Siewak – Sojka, Z., Synowiec, O. 2018. *Meksyk*, Wydawnictwo Pascal
- Kruczek, Z. (2011). Metody oceny atrakcji turystycznych i możliwości ich wykorzystania w tworzeniu regionalnych produktów turystycznych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 157, 768–778.
- Kruger, P.S. (2012). Perceptions of Tourism Impacts and Satisfaction with Particular Life Domains. In: Uysal, M., Perdue, R., Sirgy, M. (eds) *Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research. International Handbooks of Quality-of-Life*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-2288-0_16
- Kurek, W. (2007). *Turystyka*, Warszawa: PWN.
- Mikos v. Rohrscheidt, A., 2008, Turystyka kulturowa – wokół definicji. *Turystyka Kulturowa*, 9, 4 – 21.
- Neal J., Sirgy M., Uysal M. (1999). The Role of Satisfaction with Leisure Travel/ Tourism Services and Experience in Satisfaction with Leisure Life and Overall Life, *Journal of Business Research*, 44, 154–163.

- Neal J., Sirgy M., Uysal M. (2007). The Effect of Tourism Services on Travelers' Quality of Life, *Journal of Travel Research*, 46, 154–163, DOI: 10.1177/0047287507303977
- Observatorio Turístico de Yucatán – <https://www.observatoryucatan.org.mx/publicaciones>
- Pabian, B., 2006, *Atrakcje turystyczne Polski. Walory kulturowe*, Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki, Częstochowa, s. 7.
- Olko, J. (2010). *Meksyk przed konkwistą*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa
- Olko, J., Żrałka, J. (2008). *W krainie czerni i czerwieni. Kultury prekolumbijskiej Mezoameryki*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Pytel – Skiba, E., Skiba, P. 2017. *Meksyk. Jukatan i Chiapas*, Wydawnictwo Helion
- Rivero Canto, R. E. (2014). Historia, arte y sociedad en México, ASRI: Arte y sociedad. *Revista de investigación*, nr 7, s. 1 – 13.
- Rogalewski, O., 1979, *Zagospodarowanie turystyczne*, Warszawa: WSiP, s. 7, 13–25.
- Stasiak A. (2022). Turystyka a jakość życia (w:) *Turystyka społeczna a jakość życia*, P. Różycki (red.), Kraków, Oficyna Wydawnicza „Wierchy”, 15–42.
- Szot, Z. (1981). *Meksyk*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe
- Winiarczyk-Raźniak A., 2011, *Majowie w Meksyku*, [w:] M. Soja, A. Zborowski (red.), *Człowiek w przestrzeni zurbanizowanej*, Kraków, s. 111–119.
- Winiarczyk-Raźniak, A., Raźniak, P., 2010. *Poziom zadowolenia turystów zagranicznych a perspektywy wzrostu ruchu turystycznego w Meksyku*. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 16, 251–258
- Winiarczyk-Raźniak, A., Raźniak, P. (2018), El solar and la vivienda vernacula as examples of traditional home construction in Mexico's Yucatan, *4th International Scientific Conference Geobalcanica 2018*, 225–236. DOI:10.18509/GBP.2018.26
- Winiarczyk-Raźniak, A., 2020. Panorama demograficzno-społeczna meksykańskiej części Półwyspu Jukatan w latach 1990–2010. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 15, 103–117, doi: 10.24917/20845456.15.7

Netografia

- <http://isla.merida.gob.mx/serviciosinternet/VisitMeridaMX/archivos/15675321676193.pdf>
- <https://conexstur.com/en/event/free-access-cultural-events-in-merida/>
- <https://yucatanoday.com/yucatecan-traditions-vaquer-and-jarana/?lang=en>
- https://www.yucatan.gob.mx/?p=hanal_pixan
- <https://www.inah.gob.mx/red-de-museos/306-museo-regional-de-antropologia-de-yucatan-palacio-canton>
- <https://www.inah.gob.mx/zonas/150-museo-del-pueblo-maya-de-dzibilchaltun>